บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคไข้เลือดออก (Dengue Hemorrhagic Fever) เป็นโรคติดเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง โรคไข้เลือดออกเริ่มมีรายงานประปรายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 แต่เกิดระบาดใหญ่เป็นครั้งแรกที่ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อ ปี พ.ศ. 2497 และ หลังจากนั้นได้ระบาดไปยังประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตร้อนของทวีปเอเชีย ส่วนใหญ่เป็นในเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีในช่วงที่ผ่านมามีการระบาดเพิ่มมากขึ้นในบางพื้นที่ และจำนวนผู้ป่วยแต่ละครั้งที่มีการระบาดก็เพิ่มมากขึ้นอีกทั้งยังมีการขยายพื้นที่มีการระบาดออกไปอย่างกว้างขวาง โรคไข้เลือดออกเป็นสาเหตุให้เกิดการป่วยตายปีละมาก ๆ ในแทบทุกส่วนของโลก เช่น ทวีปเอเชีย อัฟริกา อเมริกา ยุโรป ออสเตรเลีย เมดิเตอเรเนียนตะวันออกและเกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรอินเดีย ในจำนวน 10 ประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ประเทศไทย อินโดนีเซีย และพม่า มีการระบาดของโรคไข้เลือดออกสูงมาก (สำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก, 2545, หน้า 1) สถานการณ์โรคไข้เลือดออกของทวีปเอเชีย ในปี พ.ศ. 2541 พบผู้ป่วยจำนวน 445,186 ราย ประเทศอินโดนีเซีย 71,087 ราย ฟิลิปปินส์ 31,829 ราย มาเลเซีย 27,370 ราย กัมพูชา 16,216 ราย พม่า 8,978 ราย สิงคโปร์ 5,183 ราย ลาว 3,755 ราย อินเดีย 707 ราย และจีน 15 ราย สุทธิพงษ์ นาคมูล (2546,หน้า 1)

สำหรับในประเทศไทยเกิดโรคไข้เลือดออกระบาดใหญ่ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2501 ที่กรุงเทพฯ มีรายงานผู้ป่วย 2,158 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 8.8 ต่อประชากรแสนคน มีอัตราป่วยตายร้อยละ 13.9 ต่อจากนั้นมาก็มีรายงานผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกทุกปี แบบปีเว้นปี โรคไข้เลือดออกจึงเป็นปัญหาที่สำคัญทางด้านสาธารณสุขและการแพทย์ของประเทศในขณะนี้ เนื่องจากการเจ็บป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกมีผลกระทบที่รุนแรงทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ซึ่งในปี พ.ศ. 2530 พบรายงานผู้ป่วยสูงสุด มีผู้เสียชีวิตมากถึง 1,007 ราย คิดเป็นอัตราป่วยตาย ร้อยละ 0.33 (กรมควบคุมโรคติดต่อ, 2544, หน้า 27) ในปี พ.ศ. 2540 มีการระบาดใหญ่อีกครั้ง พบผู้ป่วยสูงถึง 101,689 ราย และมีการระบาดต่อเนื่องถึงปี 2541 พบผู้ป่วยสูงถึง 129,954 ราย (มณี สุขประเสริฐ,2545) นอกจากนั้น จังหวัดลำปางมีรายงานผู้ป่วยไข้เลือดออก ตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 30 กันยายน 2546 จำนวน 827 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 102.70 ต่อแสนประชากร ไม่มีผู้ป่วยเสียชีวิต และตั้งแต่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 30 กันยายน 2547 มีผู้ป่วย จำนวน 381 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 48.03 ต่อแสนประชากร ไม่มีผู้ป่วยเสียชีวิต อำเภอเมืองลำปางมีรายงานผู้ป่วยไข้เลือดออก ตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 30 กันยายน 2546 จำนวน 225 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 127.52 ต่อแสนประชากร ไม่มีผู้ป่วยเสียชีวิต และตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 30 กันยายน 2547 มีผู้ป่วย จำนวน 128 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 72.55 ต่อแสนประชากร ไม่มีผู้ป่วยเสียชีวิต บ้านแพะหนองแดง ตำบลทุ่งฝาย ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 30 กันยายน 2547 มีผู้ป่วย จำนวน 11 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 620.34 ต่อแสนประชากร ไม่มีผู้ป่วยเสียชีวิต

โรคไข้เลือดออกยังมีผลกระทบต่อครอบครัวโดยทำให้เสียเวลา และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ซึ่งกฤษฎา สุขสิงห์ (2543, หน้า 55) ได้ศึกษาต้นทุนรวมในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกหนึ่งราย เท่ากับ 1,348 บาท และยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ของญาติผู้ป่วยตลอดจนมีผลให้ผู้ป่วยเสียชีวิตก่อนวัยอันสมควร

ในปี พ.ศ.2542 กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมควบคุมโรค จึงได้จัดทำโครงการประชาร่วมใจ ป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 โดยกำหนดกลวิธีที่สำคัญคือการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม เพื่อกำจัดและควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายทั้งในบ้าน โรงเรียน ชุมชน ศาสนสถาน และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะการได้รับความร่วมมือจากประชาชนและมีความเชื่อว่าถ้าทุกคนในสังคมมีความร่วมมือในการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง จะสามารถลดอุบัติการณ์ของโรคไข้เลือดออกนี้ได้ ผลจากการดำเนินโครงการดังกล่าวส่งผลในในปี พ.ศ. 2543 อุบัติการณ์ของโรคได้ลดลงพบผู้ป่วย จำนวน 24,579 ราย จากผลสำเร็จดังกล่าวกระทรวงสาธารณสุขจึงได้มีการจัดทำ โครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการเฝ้าระวังและควบคุมโรคไข้เลือดออก ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน โดยมีความมุ่งหวังจะพัฒนาให้ชุมชนมีศักยภาพในการตระหนักถึงความสำคัญของการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมเพื่อกำจัดและควบคุมลูกน้ำยุงลาย ทั้งในชุมชนและในทุกครัวเรือน ซึ่งมีกลวิธีที่สำคัญคือการอบรมให้ความรู้เรื่องโรค การสำรวจควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายโดยผู้นำชุมชน ครูอนามัยโรงเรียน อาสาสมัครนักเรียน สนับสนุนสารเคมีกำจัดลูกน้ำ รวมทั้งการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ในประเทศไทยได้มีการศึกษาเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกมาแล้วเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งด้านพาหะนำโรคคือยุงลาย จะเป็นการศึกษาทางด้านกีฏ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

วิทยาของยุงลาย ชีวนิสัย ตลอดจนประสิทธิภาพของสารเคมีชนิดต่าง ๆ ที่ใช้กำจัดยุงและลูกน้ำ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาด้านการรักษา การวินิจฉัยโรคและด้านระบาดวิทยาจะเป็นการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการระบาด กลุ่มเสี่ยงและการเฝ้าระวังโรค และอีกด้านหนึ่งที่ได้มีการศึกษากันมากพอสมควรคือด้านสังคมศาสตร์เชิงปริมาณ (มณี สุขประเสริฐ,2545,หน้า 3) เป็นการค้นหาปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยบางตัวในการป้องกัน และควบคุมโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือจะเป็นการศึกษาหาประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รูปแบบของการควบคุมโรคโดยผ่านโปรแกรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดโรคระบาดในประเทศไทยในปี พ.ศ.2501 จนถึงปัจจุบัน มีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโรคไข้เลือดออกเกิดขึ้นมากมาย แต่ก็ยังไม่สามารถควบคุมโรคไข้เลือดออกให้อยู่ในระดับที่ไม่เป็นปัญหาทางด้านสาธารณสุข

ผู้ศึกษาในฐานะเป็นบุคคลากรสาธารณสุข ประจำสถานีอนามัยท่าโทก ต.ทุ่งฝาย อ.เมืองลำปาง จ.ลำปาง เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการนำวิชาการและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการดำเนินงานสาธารณสุขของตำบล มีความสนใจที่จะทำการศึกษาว่าเพราะเหตุใดจึงไม่สามารถป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกให้อยู่ในระดับที่ไม่เป็นปัญหาทางสาธารณสุข

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อทำการศึกษาสถานการณ์และปัญหาของการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชนบ้านแพะหนองแดง ตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

ขอบเขตการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาเพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาของการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ในหมู่บ้านแพะหนองแดง ตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยจะทำการศึกษาในประเด็นระบบนิเวศวิทยา วิถีชีวิตผู้คน เศรษฐกิจของหมู่บ้าน ประสบการณ์การป้องกันรักษาโรคไข้เลือดออก มาตรการของหน่วยงานสาธารณสุข ทำการรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม – กรกฎาคม พ.ศ.2548

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

คำจำกัดความในการศึกษา

ประชาชน หมายถึง ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มแม่บ้าน ผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้าน

สถานการณ์ของการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ประชาชนปฏิบัติเพื่อควบคุมลูกน้ำยุงลาย ทำลายลูกน้ำยุงลาย ควบคุมไข่ลูกน้ำยุงลายไม่ให้ฟักเป็นลูกน้ำ การกำจัดยุงลายตัวเต็มวัย การป้องกันไม่ให้ยุงลายกัด

ปัญหาของการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก หมายถึงการมีค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายเกินมาตรฐาน ซึ่งส่งผลทำให้มีการพบผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกขึ้นในหมู่บ้าน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved